

حقوق فضای مجازی

دکتر مصطفی السان

عضو هیأت علمی دانشکده حقوق دانشگاه شهید بهشتی

مؤسسه مطالعات و پژوهشهای حقوقی

تهران - ۱۳۹۳

سرشناسه	: السان، مصطفی، ۱۳۵۸ -
عنوان و پدیدآور	: حقوق فضای مجازی/مصطفی السان.
مشخصات نشر	: تهران: مؤسسه مطالعات و پژوهشهای حقوقی شهر دانش، ۱۳۹۳.
مشخصات ظاهری	: ۲۴۶ ص
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۷۷-۱۰-۸
وضعیت فهرست‌نویسی	: فبا
یادداشت	: کتابنامه.
یادداشت	: نمایه
موضوع	: فضای مجازی -- جنبه‌های حقوقی
موضوع	: شبکه‌های کامپیوتری -- قوانین و مقررات
شناسه افزوده	: مؤسسه مطالعات و پژوهشهای حقوقی شهر دانش
رده‌بندی کنگره	: ۱۳۹۳ ج ۷ / الف ۱۷ / HM۸۵۱
رده‌بندی دیویی	: ۳۰۳/۴۸۲۲
شماره کتابشناسی ملی	: ۳۴۳۲۷۵

عنوان	: حقوق فضای مجازی
مؤلف	: دکتر مصطفی السان (عضو هیأت علمی دانشکده حقوق دانشگاه شهید بهشتی)
ناشر	: مؤسسه مطالعات و پژوهشهای حقوقی شهر دانش
تاریخ چاپ	: ۱۳۹۳
نوبت چاپ	: اول
طراح جلد	: رضا ناصرزعمیم
شمارگان	: ۱۰۰۰ نسخه
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۷۷-۱۰-۸
بهاء	: ۱۲۰۰۰ تومان
حق هرگونه چاپ و انتشار محفوظ است.	

تهران - خیابان کریم‌خان زند - خیابان سنایی - خیابان نهم - کوچه گیلان - پلاک ۵ - کدپستی ۸۸۸۱۱۵۸۰
 ۱۵۸۵۷۴۳۱۱۱ صندوق پستی: ۱۵۸۷۵/۴۵۳۹ تلفن: ۸۸۸۱۱۵۸۱-۴ نمابر: ۸۸۸۱۱۵۸۰
 Email: publication@sdil.ac.ir Website: www.sdil.ac.ir

به نام خداوند جان و خرد

سخن ناشر

توسعه ادبیات حقوقی در هر کشور، نقش مهمی در پیشرفت نظام حقوقی آن کشور ایفا می‌نماید. اندیشمندان و پژوهشگران دنیای بیکران حقوق، که شیفته نظم‌اند و سرباز عدالت، آموزه‌های علمی و تجربیات عملی خویش را به جامعه حقوقی عرضه می‌دارند تا بتوانند در تثبیت و تنویر نظم اجتماعی و استقرار عدالت و اصلاح و پیشرفت کشور سهیم گردند.

قانونگذار فهیم و آگاه، هیچگاه در مقام تهیه پیش‌نویس و مهیا شدن جهت وضع قانون، خود را بی‌نیاز از ادبیات و دکتترین حقوقی کشور و مشورت با خبرگان نخواهد یافت، و هیچگاه مصوبات قبلی خویش را دائمی و مصون از نقد و اصلاح قلمداد نخواهد نمود. قضات متخصص و عدالت‌پیشه نیز نقد علمی و مصافحه آرای خود را مایه تکامل و پیشرفت می‌دانند.

دانشکده‌های حقوق و حوزه‌های علمیه که به مأموریت خطیر تربیت قضات، وکلا، مشاوران حقوقی، سردفتران، پژوهشگران، و اساتید حقوق و فقه همت می‌گارند علاوه بر اینکه از آموزه‌های علمی و قضایی کشور بسیار بهره می‌برند متقابلاً رسالت مهمی در غنی‌سازی ادبیات و دکتترین حقوقی کشور برعهده دارند.

جمهوری اسلامی ایران به ویژه در دو دهه اخیر پیشرفت قابل توجهی در توسعه همبستگی ادبیات حقوقی کشور را شاهد بوده است. تعداد کتب و نشریات حقوقی منتشره در کشور طی بیست سال اخیر، به نسبت گذشته به مراتب افزایش یافته است. این دستاورد را باید به فال نیک گرفت و امیدوار بود که این پیشرفت کمی به همین میزان با توسعه‌ای کیفی در بارور شدن دکتترین حقوقی مورد نیاز کشور همراه باشد و با احترام به حقوق مالکیت فکری دیگران انتشار یابد.

انتشارات مؤسسه مطالعات و پژوهشهای حقوقی شهردانش که همواره سعی داشته است علاوه بر انتشار آثار حاصل از تحقیقات پژوهشکده حقوق، به صورتی هدفمند و با ارزیابی علمی به گزینش و چاپ و انتشار کتابهای حقوقی در حوزه‌ها و موضوعات مورد نیاز جامعه حقوقی کشور مبادرت ورزد، زحمات جناب آقای دکتر مصطفی‌السان در تألیف کتاب «حقوق فضای مجازی» را ارج نهاده، امیدوار است این کتاب مورد استقبال جامعه حقوقی کشور و مورد استفاده متولیان امر قرار گیرد.

وحید اشتیاق

فهرست مطالب

۱۳	مقدمه
۱۵	فصل اول: کلیات
۱۵	مبحث اول: مفهوم فضای مجازی
۱۶	مبحث دوم: مفهوم رایانه و برنامه رایانه‌ای
۱۶	گفتار اول: مفهوم و پیشینه رایانه
۱۷	گفتار دوم: برنامه رایانه‌ای
۱۷	گفتار سوم: بدافزار
۲۰	مبحث سوم: اینترنت و پیشینه آن
۲۲	مبحث چهارم: مفهوم حقوق فضای مجازی و اصالت آن
۲۴	مبحث پنجم: جایگاه حقوق فضای مجازی در علم حقوق
۲۷	فصل دوم: تعهدات در فضای مجازی
۲۷	مبحث اول: قراردادهای مرتبط با رایانه
۲۸	گفتار اول: قرارداد نرم‌افزار
۲۸	بند اول: انواع قراردادهای مرتبط با نرم‌افزار
۳۰	بند دوم: ماهیت نرم‌افزار
۳۴	بند سوم: مالکیت فکری در قرارداد نرم‌افزار
۳۶	گفتار دوم: نقش پیشگیرانه قراردادهای مرتبط با فضای مجازی
۳۶	بند اول: نقش قرارداد در پیشگیری یا محدود کردن مهندسی معکوس
۳۸	بند دوم: نقش قرارداد در حمایت از اسرار تجاری الکترونیکی
۴۰	مبحث دوم: مسئولیت مدنی مرتبط با فضای مجازی
۴۰	گفتار اول: اعمال قواعد عمومی مسئولیت مدنی در فضای مجازی
۴۱	گفتار دوم: اسرار تجاری الکترونیکی و مسئولیت مدنی
۴۲	بند اول: دارا شدن ناعادلانه و اسرار تجاری
۴۵	بند دوم: اسرار تجاری و شبه عقد
۴۷	فصل سوم: حقوق مالکیت فکری در فضای مجازی
۴۸	مبحث اول: حق بر اثر (کپی‌رایت) در فضای مجازی
۴۸	گفتار اول: چالش‌های ارتباطات الکترونیکی برای حق بر اثر
۴۹	گفتار دوم: حمایت قانونی از مالکیت‌های فکری الکترونیکی

- ۵۱ گفتار سوم: مالکیت فکری نسبت به پایگاه داده
- ۵۲ مبحث دوم: نام دامنه
- ۵۳ گفتار اول: مرتبه بندی نام دامنه
- ۵۴ گفتار دوم: کارکرد نام دامنه
- ۵۵ گفتار سوم: ماهیت حقوقی نام دامنه
- ۵۸ گفتار چهارم: نام دامنه در حقوق ایران
- ۶۱ گفتار پنجم: حل و فصل اختلافات مربوط به نام دامنه
- ۶۳ بند اول: مهلت اقامه دعوا
- ۶۳ بند دوم: مفاد ادعا و اثبات
- ۶۳ بند سوم: شرایط تعارض نام دامنه با علامت تجاری
- ۶۸ گفتار ششم: مسئولیت مدنی برای نام دامنه غیر قانونی
- ۶۹ مبحث سوم: اسرار تجاری در فضای مجازی
- ۷۰ گفتار اول: مفهوم و شرایط حمایت از اسرار تجاری
- ۷۲ گفتار دوم: معیارهای حمایت از اسرار تجاری
- ۷۲ بند اول: معیار شخصی
- ۷۲ بند دوم: معیار عینی
- ۷۳ بند سوم: تمایز میان دو معیار
- ۷۴ گفتار سوم: اسرار تجاری الکترونیکی و حقوق کیفری
- ۷۴ بند اول: جرم انگاری نقض حقوق اسرار تجاری
- ۷۶ بند دوم: جرایم علیه مالکیت فکری و جرایم علیه اسرار تجاری
- ۷۶ بند سوم: جرایم علیه اسرار تجاری و جرایم علیه مالکیت
- ۷۸ بند چهارم: حمایت کیفری از اسرار تجاری در ق.ت.ا
- ۷۹ گفتار چهارم: دفاعیات متهم در جرایم علیه اسرار تجاری
- ۸۰ بند اول: تحصیل مستقل محتوای اسرار
- ۸۲ بند دوم: معافیت از طریق اثبات مهندسی معکوس
- ۸۴ بند سوم: فقدان وصف «راز بودن»
- ۸۵ مبحث چهارم: نرم افزارهای رایانه ای
- ۸۶ گفتار اول: حقوق پدیدآورنده نرم افزار
- ۸۷ گفتار دوم: نقض حق نسبت به نرم افزار
- ۹۲ مبحث پنجم: علامت تجاری و پوشش تجاری
- ۹۲ گفتار اول: علامت تجاری در فضای مجازی
- ۹۳ بند اول: چالش های استفاده از علامت تجاری در اینترنت

۹۴	بند دوم: نقض حق بر علامت تجاری در اینترنت
۹۹	گفتار دوم: پوشش تجاری
۱۰۰	بند اول: مفهوم و محدوده پوشش تجاری
۱۰۱	بند دوم: پوشش تجاری در فضای مجازی
۱۰۴	مبحث ششم: اختراع
۱۰۵	گفتار اول: نوع و قالب اختراع در فضای مجازی
۱۰۵	گفتار دوم: مصادیق اختراع در فضای مجازی
۱۰۸	مبحث هفتم: مهندسی معکوس
۱۰۹	گفتار اول: جایگاه مهندسی معکوس در نظام مالکیت فکری
۱۰۹	بند اول: مهندسی معکوس و اسرار تجاری
۱۱۰	بند دوم: مهندسی معکوس و قواعد رقابت
۱۱۰	بند سوم: حق اختراع و مهندسی معکوس
۱۱۱	گفتار دوم: مدارهای یکپارچه و مهندسی معکوس
۱۱۴	گفتار سوم: جنبه‌های اقتصادی مهندسی معکوس
۱۱۴	بند اول: تاثیر مهندسی معکوس در یکدستی نرم‌افزاری
۱۱۵	بند دوم: تحلیل بر مبنای هزینه - فایده
۱۱۹	فصل چهارم: امضا، گواهی و دلیل الکترونیکی
۱۲۰	مبحث اول: امضای الکترونیکی
۱۲۰	گفتار اول: مفهوم و آثار حقوقی امضا
۱۲۱	گفتار دوم: مفهوم امضای الکترونیکی
۱۲۳	گفتار سوم: امضای الکترونیکی مطمئن
۱۲۴	گفتار چهارم: مطالعه تطبیقی ارزش اثباتی امضای الکترونیکی
۱۲۷	گفتار پنجم: جنبه‌های فنی امضای الکترونیکی
۱۲۹	مبحث دوم: ثبت و گواهی الکترونیکی
۱۳۰	گفتار اول: مفهوم ثبت و گواهی الکترونیکی
۱۳۱	گفتار دوم: محدودیت‌ها و چالش‌های ثبت و گواهی الکترونیکی
۱۳۳	گفتار سوم: فرایند قانونی ثبت و گواهی الکترونیکی
۱۳۴	بند اول: الکترونیکی کردن فرایند ثبت کاغذی
۱۳۶	بند دوم: ثبت الکترونیکی مدارک الکترونیکی
۱۳۹	مبحث سوم: ادله الکترونیکی اثبات دعوا
۱۳۹	گفتار اول: مفهوم و ویژگی‌های دلیل الکترونیکی
۱۴۱	گفتار دوم: انواع ادله الکترونیکی

- ۱۴۳ گفتار سوم: ارزش اثباتی ادله الکترونیکی
- ۱۴۳ بند اول: اعمال قواعد عمومی اثبات در مورد ادله الکترونیکی
- ۱۴۵ بند دوم: اصالت ادله الکترونیکی
- ۱۵۱ بند سوم: اصالت ادله الکترونیکی در حقوق ایران
- ۱۵۴ بند چهارم: ارزش اثباتی سند الکترونیکی
- ۱۶۱ بند پنجم: ارزش اثباتی ادله الکترونیکی غیرمتنی
- ۱۶۵ فصل پنجم: جرایم فضای مجازی
- ۱۶۵ مبحث اول: مفهوم جرایم فضای مجازی و فواید جرم‌انگاری آنها
- ۱۶۶ گفتار اول: مفهوم جرایم مرتبط با فضای مجازی
- ۱۶۷ گفتار دوم: فواید جرم‌انگاری سوء استفاده از داده‌های رایانه‌ای
- ۱۶۸ بند اول: غیراخلاقی بودن تخلفات مرتبط با رایانه
- ۱۶۸ بند دوم: مقایسه خسارت داده با خسارت اموال فیزیکی
- ۱۶۹ بند سوم: تشویق نوآوری
- ۱۶۹ بند چهارم: کافی نبودن قواعد مسؤولیت مدنی
- ۱۷۰ بند پنجم: هزینه دعوی حقوقی
- ۱۷۰ مبحث دوم: شمار جرایم مرتبط با فضای مجازی
- ۱۷۰ گفتار اول: سرقت در فضای مجازی
- ۱۷۱ بند اول: مفهوم مال در سرقت در فضای مجازی
- ۱۷۲ بند دوم: ربودن
- ۱۷۳ بند سوم: تصاحب
- ۱۷۵ بند چهارم: قصد محروم کردن دایمی مالک
- ۱۷۶ گفتار دوم: پولشویی
- ۱۷۸ گفتار سوم: تأمین مالی فعالیت‌های تروریستی
- ۱۷۹ گفتار چهارم: دسترسی غیرمجاز
- ۱۸۱ گفتار پنجم: جعل رایانه‌ای
- ۱۸۳ گفتار ششم: رمزگیری
- ۱۸۶ گفتار هفتم: سرقت هویت
- ۱۸۹ گفتار هشتم: کلاهبرداری
- ۱۹۱ گفتار نهم: تخریب و اختلال در داده‌ها یا سامانه‌های الکترونیکی
- ۱۹۲ گفتار دهم: افشای داده‌ها و تعرض به حریم خصوصی
- ۱۹۳ گفتار یازدهم: هرزه‌نگاری در فضای مجازی
- ۱۹۵ گفتار دوازدهم: نقض حقوق کودک در فضای مجازی

۲۰۱	فصل ششم: آیین کشف و دادرسی جرایم مجازی
۲۰۱	مبحث اول: آیین کشف جرایم فضای مجازی
۲۰۲	گفتار اول: ابزارهای حمله، دفاع و پیشگیری در جرایم مجازی
۲۰۲	بند اول: ابزارهای حمله در فضای مجازی
۲۰۴	بند دوم: ابزارهای اجتماعی بزهکاران مجازی
۲۰۵	بند سوم: ابزارهای مدافعین در جرایم مجازی
۲۰۶	گفتار دوم: تشریفات کشف جرایم مجازی
۲۰۷	بند اول: اصول اولیه حاکم بر تحقیقات مجازی
۲۰۷	بند دوم: جمع‌آوری و حفظ ادله
۲۰۹	بند سوم: اداره صحنه جرم
۲۰۹	بند چهارم: تهیه صورت جلسه ثبت جزئیات در صحنه جرم
۲۱۰	بند پنجم: روند کشف جرایم در داده‌های در حال مبادله
۲۱۱	مبحث دوم: آیین دادرسی جرایم فضای مجازی
۲۱۲	گفتار اول: تشخیص دادگاه داخلی صالح در جرایم مجازی
۲۱۲	گفتار دوم: گسترش صلاحیت کیفری
۲۱۴	گفتار سوم: رایه و ابزار داده‌ها
۲۱۵	مبحث سوم: کشف، پیگرد و پیشگیری از جرایم مجازی در سطح بین‌المللی
۲۱۵	بند اول: سازمان همکاری اقتصادی و توسعه
۲۱۶	بند دوم: سازمان ملل متحد
۲۱۹	بند سوم: شورای اروپا
۲۲۰	بند چهارم: گروه هشت
۲۲۲	بند پنجم: پلیس بین‌الملل و راه آینده
۲۲۵	نمایه
۲۳۱	کتابنامه